

legelésébe” (57.) Hrivnák Mihály tanulmányában Áchim nemzeti hovatartozás-tudatát, identitás-szerkezetét kísérelte meg rekonstruálni. Nagyon fontos idézetet hozott Áchim első parlamenti beszédéből: „Jómagam sem dicsekedhetek azzal, hogy magyar származású vagyok, mert amint több lap gúnyosan állítja, alföldi származású paraszt, tót gazda vagyok. Nem tagadom. Azonban az én elvem az, hogy ha én, mint idegen származású ember Franciaországban laknám, igyekezném a legelső francia lenni. Ha Zsidóországban laknám, az első zsidó hazafi lennék. De mivel Magyarországon lakom, igyekszem a Magyar hazafiak közt az elsők között lenni.” Mindez megmutatja, hogy Áchimot nem rángathatjuk ide-oda, magyar vagy szlovák oldalra, hanem saját korának kontextusában kell közösségi identitását értelmeznünk.

Molnár M. Eszter áttekintő tanulmányában az évszázados Áchim-recepciót mutatja be: felsorolja és értékeli a szakmunkákat, emellett elősorolja az Áchimot a középpontba állító szépirodalmi műveket, sőt, a festményeket is. Ez utóbbi különösen érdekes, izgalmas téma, hiszen az egyik Áchim-portén még ma is látható a golyó nyoma, amelyet a Zsilinszky-testvérek fegyvere ejtett.

További négy írás azt bizonyítja, hogy az Áchim-kutatásban komoly szerepe lehet a helytörténeti kutatásnak is: Harangozó Imre, Szincsek György, Patai János és Nyáriné Szlávik Mária ugyanis regionális kontextusban elemzik az Áchim-jelenséget. Harangozó Imre Újkígyós társadalmáról szóló tanulmánya például fontos adalékokat szolgáltat Áchim politikai sikerességének megértéséhez. Újkígyóson ugyanis nem a szegényparasztok, hanem a tehetős gazdák voltak többségben, és ők szavaztak Áchimra. Ez az adat az ő regionális politikai portréját is átformálhatja. Ugyancsak Áchim regionális politikai beágyazottságához nyújt fontos adatokat Szincsek György Tótkomlóssal kapcsolatban, míg Patai János Áchim gerendási birtokviszonyait tárta fel. Nyáriné Szlávik Mária egyrészt Áchim feleségének, Rajtár Ilonának medgyesházi gyökereit járta körbe, másrészt pedig az oral history modern módszerével élve, egy 104 éves interjúalany segítségével közel hozza, átélhetővé teszi az Áchim-gyilkosság napjának eseményeit. Ugyanez mondható el Hankó András szövegéről is, amely azonban a halálhír békéscsabai fogadtatásába, az ottaniak spontán reakcióiba is bepillantást enged.

Összességében ez a könyv egy szép pillanatfelvétel az Áchim-kutatások jelenlegi állapotáról, eredményeiről, sokszínűségéről, és nem utolsósorban a benne rejlő lehetőségekről. Az Áchim L. András öröksége jó érzékkel villantja fel az Áchim-kutatások legaktuálisabb kérdéseit, kijelölve a további kutatási irányokat.

Demmel József

Jób megpróbáltatásai – egy evangélikus gyülekezet sorsfordulói/ Utrpenia Jóba-peripetie jedného evanjelického zboru

A pesti szlovák evangélikus gyülekezet emlékkönyve/Pamätnica peštianskeho slovenského evanjelického zboru (Szerk.: Kovács Anna és Matus László) 2012, Budapesti Szlovákajkú Evangélikus Egyházközség

Ad fontes – vissza a forrásokhoz! A humanizmusnak ezt a törekvését a reformáció is átvette. Nemcsak átvitt, teológiai értelemben igyekeztek megtalálni a reformátorok az evangélium üzenetének igazi, romlatlan értelmét, hanem a szó legszorosabb értelmében forráskutatást folytattak. Tanításaikat a Szentírásra alapozták, amelyet nem a közép-kor „megszentelt” fordításában, a latin nyelvű Vulgata szerint olvastak, hanem az eredeti héber, illetve görög nyelven. A forrásokhoz visszatérni azóta is bevált és kedvelt kutatási módszer, ha egy problémára már túl sok minden zavaró, a tisztánlátást esetlegesen elhomályosító megfontolás rakódott.

A pesti evangélikus szlovák gyülekezet történetéről is már olyan sokan és oly sokféleképpen írtak, hogy ideje visszatérnünk a forrásokhoz. Az időről-időre változó egyházi szempontokkal párhuzamosan, az egymás mellett általában elbeszélő magyar és szlovák nemzeti narratíva határozza meg a kérdés historiográfiáját. Kovács Anna és Matus László éppen ezért magukat a forrásokat adja az olvasó kezébe. „*A kötetbe foglalt források értelmezéséhez semmi esetre sem kívánunk sorvezetőt adni*”...szeretnénk elkerülni, hogy ezt a forrásválogatást csupán egy kano-nizált metanarratíva, konkrétan a magyar vagy a szlovák nemzeti törté-

nelem példatáraként olvassák...” – fejtették ki szándékukat az előszóban a szerzők.

A kötet műfaja tartalma szerint forráskiadvány, címe szerint emlékkönyv. A két műfaj elvileg kétféle közönségnek – a legelszántabb „cseh-en belüli” történészeknek, illetve a legszélesebb értelemben vett „nagy-közönségnek” – szól. A két különböző műfaj olvasóinak elvárásai között a szerkesztők ügyes és vállalható kompromisszumokkal teremtettek egyensúlyt. A szövegeket betűhíven közölték, azonban eltekintettek a szövegkritikai apparátus használatától. Néhány régebben keletkezett, ma már nehezen értelmezhető forrás esetén a bibliai cseh mellett mai szlovák nyelvű kivonatot, illetve a magyar nyelvű forrás mellett mai magyar nyelvre átültetett kivonatot is közölnek. Az egyik legnagyobb erénye a kötetnek, hogy valamennyi forrásukat közlik eredeti nyelven, illetve magyar, vagy szlovák fordításban is. Az emlékkönyvnek tett kompromisszum az is, hogy a részletes (valamennyi felmerülő személynevet, eseményt aprólékosan ismertető) lábjegyzeteket is elhagyták. A „történészek” sem lehet azonban e miatt valódi hiányérzete, mert az egyes fejezetek előtt olvasható bevezetők tömören ismertetnek minden fontos előzményt és körülményt, amelyek nélkülözhetetlenek a források értelmezéséhez. A kötet eleje és vége azonban sajnálatos módon hiányos: az elején a részletes tartalomjegyzéket, a végén pedig a névmutatót nem találjuk. Abban reménykedhetünk, hogy egy majdani digitális kiadás nagyobb részt pótolni fogja e két hiányosságot.

A „nemzeti” értelmezési keret nélkül sem lóg a levegőben a pesti szlovák evangélikus gyülekezet történetéről szóló forrásgyűjtemény. Lehet, hogy a recenzens egyháztörténet és liturgia iránt való különös érzékenysége mondatja, de a fejezetek címadását igen találónak és az értelmezést jó irányba segítőnek tartom. A fejezetek címei az istentiszteleti liturgia részeinek elnevezését követik: *Invocatio* (kezdő fohász), *Introitus* (bevezetés), *Graduál ének* (főének), *Communio* (az úrvacsora közössége), *Postludium* (befejező orgonajáték). Az istentisztelet részeinek megfeleltetése a gyülekezet történetének egyes szakaszaival azt üzenik, hogy a pesti szlovák evangélikusok közösségének története önmagában is érdekes, értékes, az utókor számára is tanulságokkal szolgál. A magyar, vagy szlovák nemzeti történelem narratívája nélkül sokkal

valóságosabb képet kapunk a pesti szlovák evangélikusokról, ha annak tekintjük őket, amik valóban voltak: egyházi közösségnek, evangélikus gyülekezetnek.

A Rákóczi úton álló pesti szlovák evangélikus templom egyik utolsó bérlője keleti harcművészeti központként üzemeltette az épületet. A központot a „harc templomának” nevezte el. Valószínűleg sejtelve sem volt róla, hogy mennyire „ráhibázott” a pesti szlovák gyülekezet történetének jellegzetességére. A közölt források alapján végigtekinthetünk ezen a valóban küzdelmes történeten. A kezdetekben a saját lelkeszért, az önállóságért kellett kiállni. A németből magyarrá, kisvárosból metropolissá váló Pesten, felekezeti és nyelvi kisebbségként jelen volt az állandó asszimilációs nyomás. Az anyagiak előteremtése a gyülekezet minden korszakában komoly próbatétel elé állította a mindenkori vezetőket és döntéshozókat. A nagy politikai fordulópontok, mint Trianon, vagy a kommunista rendszer kiépülése, minden alkalommal nehéz helyzetbe sodorták a gyülekezetet. Látnunk kell azonban azt is, hogy ezek a körülmények, bár igen kiélezett formában jelentek meg a pesti szlovák evangélikusok története során, kisebb-nagyobb mértékben a magyarországi evangélikusok egész közösségét hasonló kihívások elé állították.

Első látásra talán túl fennköltnek, akár „hatásvadásznak”, „komoly” történészi munkához nem illőnek tűnhet a kötet címe, az egyik legtalányosabb ószövetségi könyvre utaló „Jób megpróbáltatásai”. A szikár történészi útmutatásokkal bevezetett források azonban érzelmileg is megragadnak bennünket: a szenvedés tragikuma és az elmúlás melankóliája hatja át a kötetet. Ma a történelmet is gyakran szeretnénk „objektív”, szenttelen, képletekre és grafikonokra lefordítható tudománynak látni. Éppen ez a forrásgyűjtemény ébresztheti rá az olvasót arra, hogy nem szégyellni való maradiság az, ha a küzdelmek, győzelmek és elbukások leírásával foglalkozó történelem egzisztenciálisan is megragad bennünket.

Kertész Botond